

PILOTNÁ METODIKA

A VÝSLEDKY MONITOROVANIA
RIZIKA SEGREGÁCIE NA ZŠ

2022/2023

OBSAH

Zoznam skratiek a dôležitých pojmov	3
Úvod	4
METODIKA	5
1 Krok 1: Identifikovanie škôl v riziku	5
1.1 Stanovenie hraníc pre jednotlivé indikátory	6
1.1.1 Podiel žiakov v riziku.....	6
1.1.2 Indikátory nad rámec identifikovania veľkej koncentrácie žiakov v riziku.....	7
1.2 Typy segregačných situácií.....	7
1.3 Charakteristiky škôl identifikovaných v kroku 1.....	8
2 Krok 2: Podmienky a výsledky vzdelávania v školách v riziku	9
VÝSLEDKY	11
3 Krok 1: Identifikovali sme 468 škôl v riziku.....	11
3.1 Identifikované školy sú väčšinou v menších obciach a majú menší počet žiakov	12
3.2 Žiaci v riziku navštevujú najmä štátne školy	13
4 Krok 2: Podmienky a výsledky vzdelávania v školách v riziku	14
4.1 Školy v riziku majú iné vstupy ako školy mimo rizika, najmä zaškolenosť nastupujúcich prvákov v predprimárnom vzdelávaní je výrazne nižšia	14
4.2 Žiaci v rizikových školách vymeškávajú viac, častejšie opakujú ročník a omnoho menej navštevujú ŠKD ..	15
4.3 Horšie vstupy a procesné ukazovatele v školách v riziku sa prejavujú na horších vzdelávacích výsledkoch	16
5 Limity analýzy a overenie zvoleného prístupu	18
6 Zhrnutie najdôležitejších výsledkov	20
Použitá literatúra.....	22
Prílohy	23

Zoznam skratiek a dôležitých pojmov

EK1	typ segregáčnej situácie „Neúmerne veľký podiel rómskych detí zaradených do špeciálnych škôl a tried“
EK2	typ segregáčnej situácie „Školská segregácia v zmiešanom prostredí“
EK3	typ segregáčnej situácie „Školská segregácia spojená s rezidenčnou segregáciou“
LMP	ľahké mentálne postihnutie (variant A)
MRK	marginalizované rómske komunity
MŠ	materská škola
PA	pedagogický asistent
PUŠD	predčasné ukončenie školskej dochádzky - žiak ukončil povinnú školskú dochádzku bez ukončenia 9. ročníka ZŠ. Počítame ako podiel žiakov, ktorí v predchádzajúcom školskom roku ukončili predčasne z celkového počtu žiakov
rezidenčná segregácia	situácia, kedy v rámci lokality alebo v rámci viacerých susedných lokalít v danom mikroregióne tvorí rómske obyvateľstvo lokálnu väčšinu
SR	Slovenská republika
SZP	sociálne znevýhodnené prostredie
ŠKD	školský klub detí
školská segregácia	segregácia vo výchove a vzdelávaní definovaná v §2 ods. ah) a ai) zákona 245/2008 Z. z., definícii tohto pojmu a jeho výkladu sa podrobne venuje Metodická príručka desegregácie vo výchove a vzdelávaní (1)
ŠPT	školský podporný tím
ŠŠI	Štátna školská inšpekcia
ÚSVRK	Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity
ZŠ	základná škola
ZvR	žiaci v riziku segregovaného vzdelávania (žiak, ktorí spĺňa aspoň jednu z definovaných podmienok)

ÚVOD

Metodika monitorovania rizika segregácie a výsledky tohto pilotného vyhodnotenia nadväzujú na dokumenty Koncept monitorovania rizika segregácie (2) (ďalej len koncept monitorovania) a Metodická príručka desegregácie vo výchove a vzdelávaní (1) (ďalej len metodická príručka). Ako sa uvádza v koncepte monitorovania táto metodika a výsledky sú pilotným monitorovaním a môžu byť v budúcnosti spresnené a doplnené. Ministerstvo zavádza monitoring segregácie ako svoju pravidelnú úlohu. Pilotné monitorovanie realizujeme pre bežné triedy základných škôl.¹

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (ďalej len ministerstvo) sa v Pláne obnovy a odolnosti zaviazalo vypracovať a zverejniť komplexnú monitorovaciu správu o segregácii na všetkých stupňoch vzdelávania do konca roka 2025. Po pilotnom monitorovaní bežných tried ZŠ ministerstvo postupne vypracuje metodiky a monitorovanie aj pre ďalšie stupne a prúdy vzdelávania.

Cieľom monitorovania je poskytnúť rezortu školstva nástroj, ktorý je možné využívať pravidelne a plošne, a tým umožniť sledovanie vývoja rizika segregácie konzistentne a v dlhšom časovom období. Výsledky monitorovania budú ministerstvu slúžiť aj ako východisko pri ďalšom nastavovaní a vyhodnocovaní desegregačných a inkluzívnych politík, pri nastavovaní cieľov a politík v budúcnosti a k vytvoreniu systému cielenej podpory a pomoci rizikovým školám a lokalitám. V tejto súvislosti môže ministerstvo komunikovať výsledky s ďalšími kľúčovými aktérmi v oblasti desegregácie vo vzdelávaní, napríklad Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ďalej ÚSVRK), Štátna školská inšpekcia (ďalej ŠŠI), iné organizácie rezortu školstva venujúce sa aktivitám zameraným na podporu škôl pri desegregácii.

Monitoring je zameraný na vyhodnocovanie príznakov a rizík segregácie vo vzdelávaní najmä voči rómskym komunitám.² Zdrojom sú administratívne dáta rezortu školstva. Vzhľadom na to, že tieto dáta neobsahujú informáciu o etnicite žiakov, túto skupinu identifikujeme pomocou tzv. „proxy“ indikátorov, ktoré sa s touto skupinou prekrývajú: žiaci pochádzajúci zo sociálne znevýhodneného prostredia, žiaci žijúci v domácnosti, ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi a žiaci s rómskym materinským jazykom. V texte túto skupinu žiakov označujeme ako skupinu žiakov v riziku, skratka ZvR (rizikom sa myslí riziko segregovaného vzdelávania). Na zaradenie žiaka do skupiny ZvR stačí, ak spĺňa jednu z uvedených podmienok.

Monitorovanie prebieha v dvoch krokoch, v prvom sú identifikované tzv. rizikové školy, v druhom analyzujeme ukazovatele z hľadiska podmienok a výsledkov v podskupinách podľa typu segregáčnej situácie³ a vybraných charakteristík školy.

Na základe administratívnych dát nie je možné monitorovať komplexne realitu školy a všetky okolnosti a rozhodnutia, ktoré vedú k danej situácii.⁴ Porušenie zákazu segregovaného vzdelávania je protiprávne konanie, o ktorom rozhoduje súd (3). Preto výsledkom monitorovania na základe administratívnych dát nie je a ani nemôže byť posudzovanie, či v konkrétnej škole alebo lokalite dochádza k segregovanému vzdelávaniu. Hovoríme o riziku novej segregácie.

---

¹ Triedy v bežnom prúde vzdelávania: bežné, športové a špecializované triedy. Špeciálne triedy budú súčasťou monitorovania špeciálneho školstva.

² Dôvody tohto zúženia sú vysvetlené v koncepte monitorovania (2).

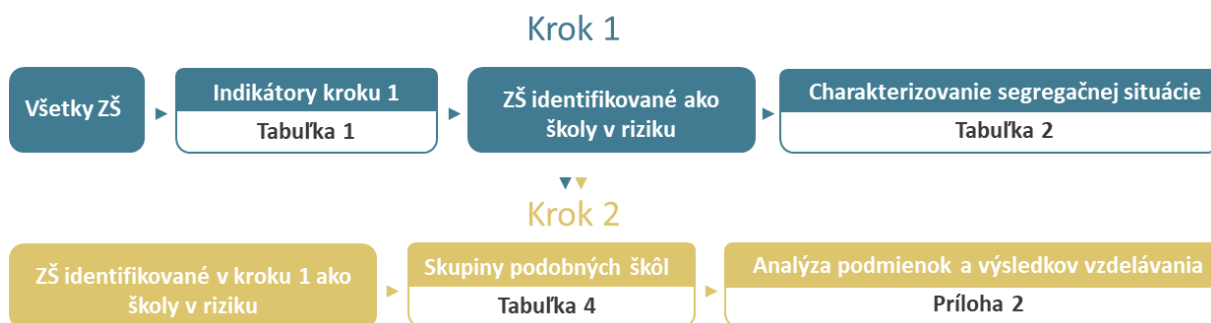
³ Typológia segregáčnych situácií z metodického príručky desegregácie vo výchove a vzdelávaní (1), časť B2.1.

⁴ Napríklad nevieme, či škola nejakých žiakov pri zápise odmietla, ako pristupujú k prijímaniu žiakov ine školy v danej obci, kde v triede žiaci sedávajú, či majú oddelené vchody alebo stravovanie a pod.

METODIKA

Každý z krokov má za cieľ niečo iné, v kroku 1 identifikujeme rizikové školy a popisujeme typy segregáčnych situácií, v ktorých sa nachádzajú a ich špecifiká. V kroku 2 podrobnejšie skúmame situáciu na identifikovaných školách z hľadiska podmienok a výsledkov vzdelávania. Z tohto dôvodu v každom kroku používame na podrobnejšiu analýzu škôl rozdielne členenie na podskupiny. Postup monitorovania je znázornený v nasledujúcom diagrame, jednotlivé kroky sú podrobne popísané ďalej v texte.

Obrázok 1: Schéma postupu monitorovania rizika segregácie v ZŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

Vyhodnocovanie údajov prebieha na úrovni kmeňovej školy, počet škôl teda hovorí o počte kmeňových škôl, pričom jedna kmeňová škola môže mať viacero organizačných zložiek alebo elokovaných pracovísk.

Pri určovaní, či je škola jedinou školou v obci neberieme do úvahy možnosť vzájomnej alternatívy škôl z hľadiska vyučovacieho jazyka alebo plno verzus nepľnoorganizovanej školy. Stačí teda ak sú v obci dve ľubovoľné kmeňové ZŠ a obec berieme ako obec s viacerými školami.

1 Krok 1: Identifikovanie škôl v riziku

Východiská a dôvody výberu indikátorov v kroku 1 sú uvedené v koncepte monitorovania (2). Ak škola prekročí v jednom alebo viacerých indikátoroch stanovenú hranicu, považujeme ju za školu s rizikom segregovaného vzdelávania. V tabuľke 1 uvádzame indikátory, hranicu a typ segregáčnej situácie (1),⁶ ktorej prekročenie hranice v danom indikátore zodpovedá. Dôvody pre stanovenie uvedených hraníc sú vysvetlené ďalej v texte.

Situáciu „EK1 - Neúmerne veľký podiel rómskych detí zaradených do špeciálnych škôl a tried“ v tejto časti nemonitorujeme – pilotná správa je zameraná len na bežné ZŠ a bežné triedy. Špeciálne triedy a špeciálne školy budú monitorované v ďalších krokoch.

Situácia „EK2 - Školská segregácia v zmiešanom prostredí“ nie je v metodickej príručke presne definovaná. Rozumieme pod ňou situáciu kedy skladba obce (v ktorej sídli škola) je taká, že v škole majú možnosť stretávať sa žiaci z minority aj majority. Keďže nedisponujeme etnickými dátami, hranica je určená podľa podielu ZvR v obci (podrobnejšie v časti 0.). Za zmiešané prostredie považujeme obce, kde podiel ZvR neprekračuje 70 %. Táto hranica bola stanovená expertne.

Situácia „EK3 - Školská segregácia spojená s rezidenčnou segregáciou“ podobne ako situácia EK2 nie je v metodickej príručke jednoznačne definovaná. Pre potreby monitoringu používame striktné rozlíšenie situácie EK2 a EK3 na základe podielu ZvR v obci. Ak je podiel ZvR v obci viac ako 70 % vysoký podiel žiakov v riziku na škole považujeme za dôsledok rezidenčnej segregácie.

Pochopiteľne v praxi nastávajú aj situácie kedy je síce v obci podiel ZvR do 70 %, ale v obci je len jedna škola a podiel ZvR na škole je silne ovplyvnený skladbou obce. Aj pri zaradení školy od typu EK2, najmä v prípade, že je jedinou školou v obci, nevieme jednoznačne oddeliť alebo vylúčiť vplyv rezidenčnej segregácie, hoci sa nemusí jednať o takú „vyhrotenú“ situáciu. Výsledky sa preto snažíme interpretovať aj v týchto súvislostiach.

⁵ Prekročenie znamená, že daná škola má v danom indikátore vyššiu hodnotu.

⁶ Typológia v metodickej príručke na str. 29

Tabuľka 1 - Indikátory krok 1⁷

	Indikátor	Hranica	Typ situácie
1A	Podiel žiakov zo skupiny ZvR	nad 20%	EK2/EK3
1B		výrazne viac ako je podiel ZvR v obci, ak je v obci viac škôl ⁸	EK2
2B.1	Index odlišnosti medzi triedami v rovnakom ročníku	30 (odborná lit.)	EK2
2B.3	Index odlišnosti medzi elokovanými pracoviskami (ak má škola aspoň jedno elokované pracovisko)	30 (odborná lit.)	EK2

Zdroj: vlastné spracovanie

1.1 Stanovenie hraníc pre jednotlivé indikátory

1.1.1. Podiel žiakov v riziku

a) Fenomén „white flight“

Ak podiel minority alebo sociálne vylúčených žiakov⁹ v škole prekročí určitú hranicu, rodičia z majority začnú vo zvýšenej miere prehlasovať svoje deti na iné školy alebo dokonca menia svoje bydlisko. Tento jav sa v literatúre označuje pojmom „white flight“ (tzv. „odliv bielych“ alebo „odliv majority“). Neexistuje pevný podiel minority, kedy tento jav nastáva. V rôznych výskumoch sa odhady pre túto hranicu pohybujú od 5 % - 35 % (4), (5), (6), (7). Analýza to dá rozum (8) uvádza ako hranicu kedy začne dochádzať k odlivu majority 20 %, iný výskum alebo zaužívanú prax akú hranicu používať v našich podmienkach neevidujeme, používame túto, ktorá je zároveň aj v strede intervalu uvádzaných odhadov.

Ak je na škole viac ako 20 % žiakov v riziku, hrozí, že ich podiel bude narastať kvôli odchádzajúcej majorite a škola sa stane výlučne minoritnou.

b) Nerovnomerné rozdelenie žiakov medzi školami v obci

Zastúpenie žiakov v skupine v riziku je v rámci SR nerovnomerné. Preto môžu vznikať školy, ktoré síce nemajú podiel žiakov v riziku nad 20 %, ale v porovnaní s ostatnými školami v obci je ich podiel vysoký. Dochádza teda k ich koncentrácii na danej škole, čo považujeme za znak vyčleňovania vo vzdelávaní. Za nerovnomerné rozdelenie žiakov medzi školami považujeme, ak je podiel žiakov v riziku väčší aspoň o 20 % ako celkový podiel žiakov v riziku v obci (pričom rozdiel musí byť väčší aspoň o 5 p. b.¹⁰). Tieto hranice sú stanovené expertne.

V obciach, kde je podiel žiakov v riziku vyšší ako 20 %, aj pri rovnomernom rozdelení do škôl označujeme školy ako rizikové. Hoci školy v obci nemusia robiť medzi žiakmi rozdiely, vyšší podiel ZvR stále môže byť motiváciou pre zákonných zástupcov vozit' žiakov do škôl v susedných obciach, preto ich označujeme ako rizikové. Takto označené školy ešte rozlišujeme podľa toho, či je na škole vyššia koncentrácia žiakov ako v obci alebo či je rozdelenie v triedach je rovnomerné.

⁷ Číslovanie indikátorov je prebraté z konceptu monitorovania, indikátory zamerané na diagnózu ľahkého mentálneho postihnutia a nerovnomerné rozdelenie žiakov medzi špeciálnymi a bežnými triedami nie sú pre túto správu relevantné, keďže sa zameriava len na bežné ZŠ a bežné triedy.

⁸ Škola s výrazne vyšším podielom ZvR je taká, že podiel žiakov v riziku je väčší aspoň o 20 % ako ich podiel v obci, pričom rozdiel musí byť väčší aspoň o 5 p.b. Podrobnejšie vysvetlenie ďalej v texte.

⁹ Nami definovaná skupina žiakov v riziku spĺňa znaky vylúčenia, podrobnejšie vysvetlené v koncepte monitorovania (2), Príloha 1, bod 1.

¹⁰ Napríklad, ak podiel je podiel ZvR v obci 14 %, tak školu vyhodnotíme ako rizikovú ak je v nej podiel ZvR viac ako 19 % (o 20 % väčší podiel je už pri 16,8 %, avšak musí byť splnená podmienka, že rozdiel je väčší aspoň o 5 p. b., to je v tomto prípade 19 %). Ak by napríklad v obci bol podiel ZvR 30 %, školu vyhodnotíme ako rizikovú ak podiel ZvR prekročí 36 % (30*1,2=36), podmienka na rozdiel aspoň o 5 p. b. je splnená.

1.1.2. Indikátory nad rámec identifikovania veľkej koncentrácie žiakov v riziku

Nerovnomerné rozdelenie žiakov

V rámci školy môžu byť žiaci v riziku vyčleňovaní. Toto vyčleňovanie sa môže diať rôznou formou: oddelené vchody, šatne, lavice vzadu, oddelené triedy alebo budovy. Na základe dostupných dát nie je možné posúdiť všetky formy vyčleňovania žiakov v riziku v rámci školy, ale môžeme sa zameriavať výhradne na rozdelenie medzi triedami alebo medzi elokovanými pracoviskami školy. Zameriavame sa teda na identifikáciu výrazne iného zastúpenia ZvR v:

- a) paralelných triedach v ročníku (škola musí mať v jednom ročníku viac ako jednu triedu),
- b) medzi elokovanými pracoviskami tej istej školy.

Rozdielne zastúpenie žiakov v rizikovej skupine meriame pomocou indexu odlišnosti ([Príloha 1](#)). Index nadobúda hodnotu od 0 (rovnomerné zastúpenie sledovaných skupín) po 100 (plné oddelenie sledovaných skupín), pričom hodnota vyjadruje percentuálny podiel žiakov, ktorý by sa musel premiestniť, aby bolo zastúpenie žiakov v skupinách rovnomerné. Hodnoty nad 60 naznačujú vysoký stupeň segregácie, hodnoty medzi 30 - 60 sú zvyčajne považované za mierny stupeň segregácie (9). Školu, ktorá prekročí hodnotu 30 považujeme za rizikovú.

1.2 Typy segregačných situácií

Definované typy segregačných situácií vychádzajú z typológie definovanej v metodologickej príručke. Hoci monitorovanie je sústredené na sledovanie indikátorov na úrovni školy, tieto môžu byť výsledkom konania iných aktérov, na ktoré škola má len obmedzený alebo žiaden vplyv: stanovenie školských obvodov zriaďovateľom, súkromné a cirkevné školy nie sú spádovými školami, možnosť voľby školy zákonným zástupcom (8). Dôvody vzniku situácie na základe dostupných dát nevieme identifikovať, preto sa zameriavame na prejavy na úrovni školy, pričom napríklad v prípade, že v obci je viac škôl a skupina ZvR je medzi nimi nerovnomerne rozdelená zodpovednosť aj riešenie situácie presahuje úroveň vedenia školy. V mnohých prípadoch sú školy jedinými školami v obci, s vysokou koncentráciou ZvR, čo môže byť spôsobené kombináciou demografickej skladby obce a napríklad rozhodnutiami a možnosťami zákonných zástupcov vozíť deti do vzdialenejších škôl. Takýto fenomén je problematické spoľahlivo odsledovať. Spomíname ho najmä preto, že situácia škôl je výsledkom širších súvislostí a riešenie si tiež vyžaduje zapojenie aktérov na viacerých úrovniach.

Metodická príručka nestanovuje podiel kedy sa obec považuje za prevažne rómsku (typ EK3). Expertne sme túto hranicu stanovili na 70 %, pričom sa meria podiel žiakov v riziku nakoľko etnické dáta nie sú dostupné.¹¹ Podiel ZvR v obci je vypočítaný primárne podľa trvalého pobytu žiakov,¹² ak má žiak trvalý pobyt mimo obce. kde sa nachádza škola zarátame ho v obci podľa sídla ZŠ, ktorú navštevuje.¹³ Môžu nastať prípady, kedy dochádza k určitému typu migrácie žiakov z obce kde je škola do inej obce a miestnu školu navštevujú žiaci z priľahlých obcí (bez ZŠ), v takom prípade tento fenomén nezachytíme. Tomuto možnému podhodnoteniu sa venujeme [kapitole 5](#). Ak by sme brali do úvahy len podiel ZvR podľa trvalého pobytu mohli by sme naopak situáciu nadhodnotiť v situáciách kedy je ZŠ spádovou školou aj pre okolité obce a tie sa líšia podielom ZvR. Ak je v obci viac ako 70 % ZvR, tak vysoký podiel žiakov na škole považujeme za prejav rezidenčnej segregácie na úrovni obce.

¹¹ Hoci Atlas rómskych komunít uvádza podiel Rómov v obci žijúcich v koncentráciách, tento údaj je pre celú populáciu bez zohľadnenia vekovej štruktúry, nevieme teda presne určiť podiel žiakov vo veku 6 – 15 (resp. 6-9) rokov. Navyše školy nemusia sídliť priamo v obci, kde je lokalizovaná marginalizovaná rómska komunita. Preto na základe atlasu nevieme určiť etnické zloženie obce pre každú ZŠ v príslušnej vekovej štruktúre.

¹² Ak má žiak aj prechodný pobyt, berieme tento údaj, nakoľko predpokladáme, že sa tam zdržiava dlhodobo a navštevuje tam ZŠ.

¹³ Týchto žiakov je približne 10 %. Ideálne by bolo žiakov z obcí bez ZŠ zarátat' do obce ich spádovej školy, informácie o školských obvodoch však nemáme. Preto túto možnosť berieme ako najlepšiu aproximáciu.

Školy môžu v prvom kroku prekročiť hranicu vo viacerých indikátoroch, prioritácia do ktorej skupiny sú zaradené prebieha v nasledovnom poradí:

1. ak je škola v obci s podielom žiakov v sledovanej skupine nad 70 % je v skupine EK3,
2. ak je podiel ZvR v obci do 70 % a podiel žiakov v škole je väčší ako 20 % alebo výrazne väčší ako podiel ZvR v obci (viď. [bod b](#)) alebo má nerovnomerne rozdelených žiakov medzi triedami (viď. bod a)) (alebo elokovanými pracoviskami podľa bodu b)) zaradíme ju do EK2.

Kategória EK2 je rozčlenená na podskupiny škôl podľa toho, či je škola jedinou školou v obci, či sú žiaci v paralelných triedach rozdelení rovnomerne alebo či sa jedná o školu s koncentráciou ([tabuľka 2](#)).

Tabuľka 2 - Špecifikácia segregáčnych situácií

Typ situácie	Popis
EK2	v obci je len jedna škola, žiaci sú v triedach rovnomerne rozdelení
	v obci je len jedna škola , škola má buď výrazne vyšší podiel ZvR ako je ich podiel v obci alebo sú žiaci sú nerovnomerne rozdelení v triedach
	obec má viac ako 20 % ZvR, je v nej viacero škôl , škola nemá väčší podiel ako obec, žiaci sú rovnomerne v triedach
	v obci je viacero škôl , škola je buď s koncentráciou alebo sú žiaci nerovnomerne rozdelení v triedach
EK3	škola v obci s podielom ZvR nad 70%, žiaci sú rovnomerne rozdelení
	škola v obci s podielom ZvR nad 70%, žiaci sú nerovnomerne rozdelení

Zdroj: vlastné spracovanie

Cieľom tejto podrobnejšej typológie je rozlíšiť, či dochádza k:

- nerovnomernému rozdeleniu žiakov v rámci školy – zmeniť tento stav je v kompetencii vedenia školy,
- nerovnomernému rozdeleniu žiakov v obci ak je tam viacero škôl – zmena možná na úrovni obce pri zapojení viacerých aktérov,
- situácii kedy je škola jedinou školou v obci ale podiel žiakov v riziku nezodpovedá očakávanému podielu podľa trvalého pobytu žiakov – zmena možná pri zapojení viacerých aktérov (najmä slobodná voľba zákonného zástupcu),
- alebo k situácii, kedy je škola jedinou v obci a skladba žiakov je výsledkom skladby obce. Aj v prípade, že vysoký podiel ZvR na škole je dôsledkom skladby obce, tak by mali byť do tried rozdelení rovnomerne.

1.3 Charakteristiky škôl identifikovaných v kroku 1

Nad rámec identifikácie škôl v riziku a typológie segregáčnych situácií je zo systémového hľadiska dôležité analyzovať, či majú identifikované školy nejaké špecifiká alebo spoločné črty. Uvádžame porovnanie škôl v riziku s tými mimo rizika podľa základných charakteristík uvedených v [tabuľke 3](#).

Tabuľka 3: Základné charakteristiky pre porovnanie škôl v riziku a mimo rizika

Zoznam základných charakteristík pre porovnanie škôl v riziku a mimo rizika
Počet škôl
Počet škôl, ktoré majú len prvý stupeň
Počet žiakov
Počet žiakov v riziku
Počet žiakov s L'MP
Priemerný počet žiakov s L'MP
Priemerná veľkosť školy (počet žiakov)
Priemerný podiel žiakov v riziku v škole
Priemerný počet škôl v obci

Zdroj: vlastné spracovanie

Cieľom je popísať dôležité základné charakteristiky škôl v riziku, v ktorých vidíme odlišnosť od škôl mimo rizika. Nad rámec ukazovateľov v tabuľke to môžu byť napríklad regionálne rozdiely, podiel žiakov v riziku, ktorý sa vzdeláva na školách v riziku verzus mimo neho a podobne.

Dôležitou charakteristikou nášho regionálneho školstva je aj existencia rôznych zriaďovateľov v systéme, pričom pre nich neplatia rovnaké pravidlá. **Súkromné a cirkevné školy nie sú spádovými školami, nemajú povinnosť prijať žiakov podľa trvalého bydliska, tak ako to vyplýva pre štátne školy (10).** Svojich žiakov si vyberajú. Okrem toho v štátnych školách je zaručené bezplatné vzdelávanie (11), neštátne školy nemajú povinnosť zabezpečiť bezplatné vzdelávanie a môžu vyberať „školné“. To pre nami definovanú skupinu žiakov v riziku vytvára významnú bariéru vstupu do týchto škôl, keďže jednou z proxy premenných je práve to, či je žiak z domácnosti, ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi. Preto sa v rámci analýzy charakteristík škôl v riziku venujeme aj možnému vzťahu rôznych zriaďovateľov v obci a tým, či sa v obci vyskytujú školy v riziku segregácie.

2 Krok 2: Podmienky a výsledky vzdelávania v školách v riziku

Do analýzy v kroku 2 vstupujú len školy identifikované v kroku 1. Cieľom tohto kroku je poskytnúť širší pohľad na podmienky a výsledky vzdelávania v týchto školách.

Segregované vzdelávanie je často spojené aj so zhoršenými vzdelávacími výsledkami (8). Samotné vzdelávacie výsledky tvoria len časť obrazu situácie škôl. Komplexnejším a v súčasnosti zaužívaným rámcom pre monitorovanie inkluzívneho vzdelávania je model, ktorý dáva do súvisu vstupy, procesy a výsledky vzdelávania (z angl. input – process – outcome model) (12).

Pod vstupmi sa myslia všetky zdroje, ktoré škola má k dispozícii na zabezpečenie vzdelávania, napríklad finančné zdroje, personálne zdroje, nastavenie vzdelávacích politík atď. Procesy charakterizujú samotnú prácu so žiakmi, ako napríklad individualizovaná podpora učiacich sa, spôsob výučby či organizácia tried a vyučovania. Vstupy a procesy priamo ovplyvňujú vzdelávacie výsledky. Tie je možné merať mnohými spôsobmi v nadväznosti na to aké ciele si kladie vzdelávací systém. Zväčša sa jedná o známe ukazovatele ako napríklad výsledky testov, predčasné ukončovanie školskej dochádzky a pod.

Tento model poskytuje všeobecný rámec ako uvažovať nad monitorovaním vzdelávania, voľba konkrétnych indikátorov pre jednotlivé časti závisí od konkrétneho vzdelávacieho systému. Pre účely tejto metodiky je voľba indikátorov obmedzená na tie, ktoré je možné monitorovať na základe administratívnych dát. Naším hlavným cieľom je analyzovať a porovnávať nielen samotné výsledky vzdelávania ale aj vstupy a procesy, ktoré ich determinujú, aspoň do tej miery, ktorú poskytujú dostupné dáta. Zoznam indikátorov kroku 2 a ich rozdelenie z pohľadu vstup – proces – výstup uvádzame v časti [Príloha 2](#).¹⁴

¹⁴ Zoznam indikátorov bol rozšírený oproti pôvodne navrhovanému zoznamu indikátorov v Koncepte monitoringu rizika segregácie, Príloha 1, tabuľka 2.

Vzhľadom na to, že školy identifikované v kroku 1 nie sú jednoliatou skupinou, sú pre analýzu podmienok a výsledkov vzdelávania rozdelené do skupín tzv. „podobných“ škôl. Tieto skupiny, sú odlišné od členenia v kroku 1, kde bolo hlavným kritériom charakterizovanie segregáčnej situácie. Z hľadiska porovnania podmienok a výsledkov vzdelávania nie je až také dôležité, či je škola jedinou školou v obci alebo či má žiakov rovnomerne rozdelených v triedach. Typ segregáčnej situácie zohľadňujeme na úrovni EK2 a EK3, nakoľko reflektuje skladbu žiakov. Ďalej zohľadňujeme vyučovací jazyk, to či je škola plnoorganizovaná alebo neplnoorganizovaná, a tam kde to veľkosť skupiny umožňuje aj ďalšie členenie podľa podielu žiakov v riziku. V týchto skupinách sú ďalej porovnané priemerné hodnoty v definovaných ukazovateľoch. Jednotlivé skupiny s popisom uvádzame v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 4: Popis skupín tzv. „podobných škôl“ pre analýzu podmienok a výsledkov vzdelávania

Označenie skupiny	Popis
EK2_1	podiel ZvR do 20 % pričom dochádza k ich nerovnomernému zastúpeniu v triedach alebo je v škole vyššie zastúpenie ako v obci
EK2_2	podiel ZvR medzi 20 - 70 %, vyuč. jazyk maďarský, škola je jedinou školou v obci
EK2_3	podiel ZvR medzi 20 – 70 %, vyuč. jazyk slovenský, škola je jedinou školou v obci a má len prvý stupeň
EK2_4	podiel ZvR medzi 20 – 45 %, vyuč. jazyk slovenský, škola je jedinou školou v obci, plnoorganizovaná
EK2_5	podiel ZvR medzi 45 – 70 %, vyuč. jazyk slovenský, škola je jedinou školou v obci, plnoorganizovaná
EK2_6	vyučovací jazyk maďarský, v obci je viacero škôl
EK2_7	vyučovací jazyk slovenský, v obci je viacero škôl
EK3_1	podiel ZvR nad 70 %, vyuč. jazyk maďarský, škola je jedinou školou v obci
EK3_2	podiel ZvR nad 70 %, vyuč. jazyk slovenský, škola je jedinou školou v obci, má len prvý stupeň
EK3_3	podiel ZvR nad 70 %, vyuč. jazyk slovenský, škola je jedinou školou v obci, plnoorganizovaná

Zdroj: vlastné spracovanie

VÝSLEDKY

Analyzované údaje sa týkajú školského roka 2022/2023, pričom väčšina informácií pochádza z rezortného informačného systému k 15.9.2022. Údaje o výsledkoch v testovaní 9, vymeškaných hodinách a odbornosti vyučovania sú za predchádzajúci školský rok (2021/2022).

Približne každú piatu školu sme identifikovali ako rizikovú. Takmer všetky rizikové školy sú zároveň školami, ktoré navštevujú žiaci z MRK ([Box1](#)). Vo väčšine prípadov (70 %) dochádza k nejakému typu nerovnomerného rozdelenia žiakov v riziku buď v rámci obce medzi školami, medzi pracoviskami školy alebo paralelnými triedami v ročníku. Identifikované školy sú väčšinou v menších obciach a majú menší počet žiakov. Rizikové školy čelia náročnejším podmienkam z hľadiska pripravenosti a dochádzky žiakov. Najmä na druhom stupni nie sú schopné zabezpečiť rovnakú odbornosť vyučovania ako školy mimo rizika, majú však viac úväzkov pedagogických asistentov. Vo všetkých výsledkových ukazovateľoch výrazne zaostávajú.

3 Krok 1: Identifikovali sme 468 škôl v riziku

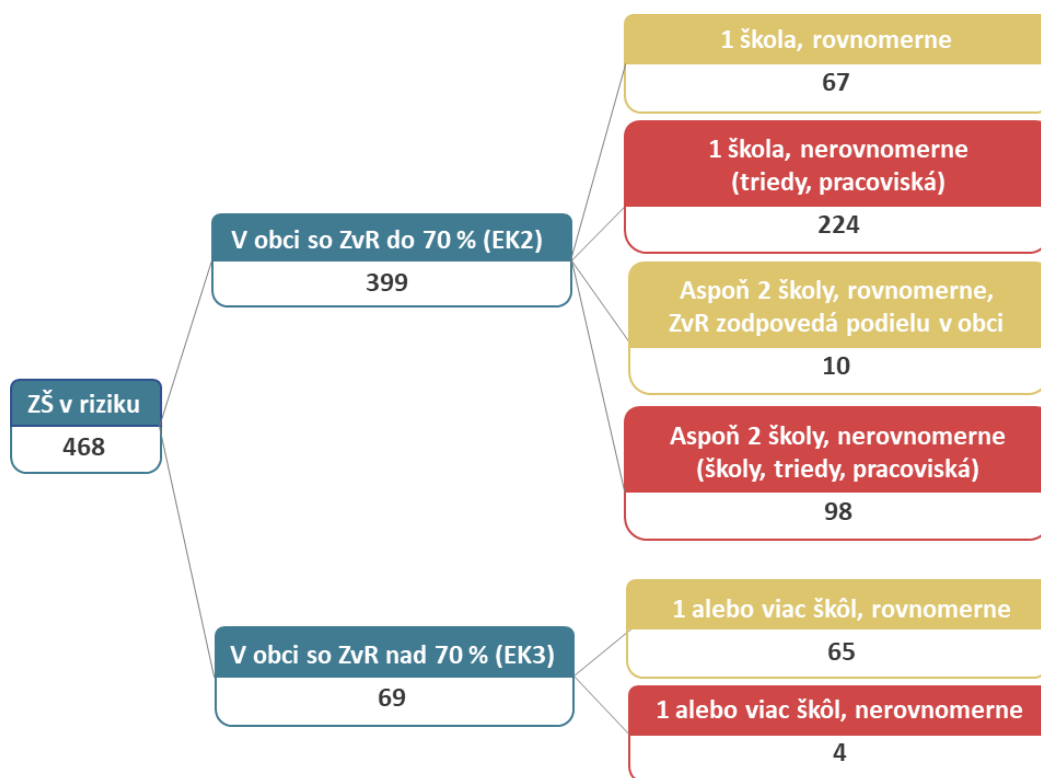
Z celkového počtu 2 067 základných škôl bolo na základe indikátorov z prvého kroku identifikovaných 468 škôl v riziku. Na základe typológie¹⁵ výsledky interpretujeme nasledovne ([obrázok 2](#)):

- V situácii zmiešaného prostredia (EK2) sa nachádza 399 škôl, pričom 67 škôl je jedinou školou v obci a neevidujeme v nich nerovnomerné rozdelenie žiakov medzi triedami, predpokladáme, že v týchto školách je do veľkej miery podiel ZvR determinovaný skladbou obce;
- 69 škôl sa nachádza v obciach, kde je podiel ZvR viac ako 70 % (väčšina z nich je zároveň jedinou školou v obci);
- V 326 školách evidujeme nejaký typ nerovnomerného rozdelenia žiakov so ZvR, ktorý neodráža zloženie obce. Nerovnomerné rozdelenie sa vyskytuje buď medzi paralelnými triedami v škole, medzi rôznymi pracoviskami kmeňovej školy, medzi školami v jednej obci alebo je výrazne vyšší ako podiel ZvR v obci na základe údajov o trvalom pobyte žiakov (červené polia v obrázku);
- Zvyšných 142 škôl má vysoký podiel žiakov v riziku v dôsledku ich vysokého podielu v obci. V týchto školách neevidujeme nerovnomerné rozdelenie do tried alebo medzi pracoviskami školy. Situáciu v týchto školách považujeme z hľadiska riešenia za najkomplikovanejšiu nakoľko je silne ovplyvnená skladbou obce a rezidenčnou segregáciou;
- Z celkového počtu 2 067 bežných základných škôl, ktoré sa nachádzajú v 1 450 obciach, sa školy v riziku nachádzajú v 440 obciach. Z toho 82 obcí je takých, že majú podiel žiakov v riziku do 70 %, nachádza sa v nich viacero škôl a identifikovali sme v nich aspoň jednu školu s výrazne vyššou koncentráciou ZvR oproti zvyšku škôl v danej obci.

---

¹⁵ Zodpovedá typológii v [tabuľke 2](#). V [prílohe 3](#) uvádzame výsledok aj v tabuľkovej forme aj s podrobnejším delením podľa toho či je nerovnomerné rozdelenie žiakov medzi triedami, pracoviskami školy alebo školami v obci.

Obrázok 2: Školy identifikované ako rizikové v kroku 1 v jednoduchom členení podľa typu segregačnej situácie

Zdroj: vlastné spracovanie

3.1 Identifikované školy sú väčšinou v menších obciach a majú menší počet žiakov

Už na základe niektorých základných charakteristík je možné pozorovať výrazné rozdiely medzi školami v riziku oproti školám mimo rizika. Školy v riziku tvoria 23 % všetkých škôl a vzdeláva sa v nich necelá pätina všetkých žiakov ZŠ. Podľa počtu žiakov sú školy v riziku v priemere menšie a 76 % z nich je jedinou školou v obci. Relatívne väčšiu časť tvoria nepľnoorganizované školy – až 40 % oproti 25 % pri školách mimo rizika. Školy mimo rizika sa častejšie nachádzajú v obciach s viacerými školami a v priemere majú viac žiakov. Uvedené naznačuje, že školy v riziku sú menších obciach a súvisia s rezidenčnou segregáciou, čo bolo viditeľné aj v zastúpení škôl v jednotlivých typoch segregačných situácií v kroku 1, kde veľkú časť tvoria školy, ktoré sú zároveň jedinou školou v obci.

Tabuľka 5: Porovnanie škôl v riziku so školami mimo rizika

Školy podľa toho či sme ich identifikovali v kroku 1	V riziku	Mimo rizika
Počet škôl	468	1 599
Počet škôl, ktoré majú len prvý stupeň	185	393
Počet žiakov	81 821	386 127
Počet žiakov v riziku	43 176	8 834
Počet žiakov s LMP	1 923	1 023
Priemerný počet žiakov s LMP	4	1
Priemerná veľkosť školy (počet žiakov)	175	241
Priemerný podiel žiakov v riziku v škole	55%	3%
Priemerný počet škôl v obci	2	4

Zdroj: vlastné spracovanie

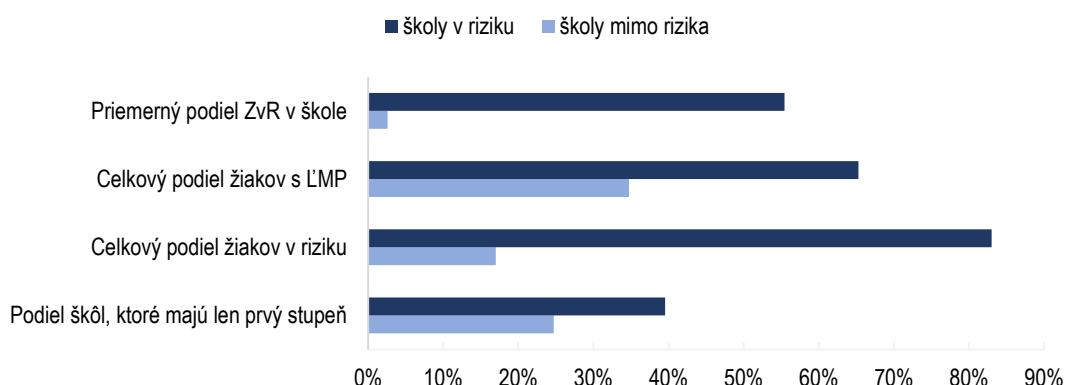
Prevažná väčšina žiakov v riziku sa vzdeláva práve v identifikovaných školách (83 %). Ich koncentrácia v školách je výrazná, v priemere tvoria viac ako polovicu všetkých žiakov školy.

V školách identifikovaných ako rizikové je výrazne vyššia koncentrácia žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím (LMP). Napriek tomu, že sledujeme len bežné triedy (a teda žiaci nie sú vyčlenení v špeciálnych triedach ani školách), je ich koncentrácia v školách v riziku výrazne vyššia. V priemere sú v rizikových školách 4 žiaci s LMP pričom na ostatných školách je v priemere 1 takýto žiak. Až 65 % žiakov s LMP¹⁶ sa vzdeláva v školách identifikovaných ako školy v riziku. Neexistuje dôvod, pre ktorý by mali byť žiaci s LMP neproporčne zastúpení v skupine ZvR viac ako inde (8). Veľké rozdiely sa potvrdzujú aj pri porovnaní podmienok a výsledkov vzdelávania v kroku 2.

Identifikované školy sú koncentrované v Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom kraji. Mimo týchto troch krajov sa nachádza len 14 % identifikovaných škôl. Zriaďovateľom takmer všetkých identifikovaných škôl sú miestne samosprávy. Súkromné sú len dve školy a 13 škôl zriaďuje cirkev. Pri školách mimo rizika je podiel škôl zriaďovaných cirkvou alebo súkromníkom vyšší, v oboch prípadoch približne 6 %.

Graf 1: Porovnanie škôl v riziku a mimo rizika vo vybraných ukazovateľoch

Väčšina žiakov v riziku je na rizikových školách, častejšie ich navštevujú žiaci s LMP a väčšia časť z nich je nepnoorganizovaných

Zdroj: vlastné spracovanie

3.2 Žiaci v riziku navštevujú najmä štátne školy

Školy, ktoré zriaďuje súkromný sektor alebo cirkev navštevuje výrazne nižší podiel ZvR ako štátne školy. Na štátnych školách v obciach s aspoň dvomi školami, z ktorých je aspoň jedna neštátna, je podiel ZvR v priemere 7 %, na cirkevných 2,6 % a na súkromných 0,9 %.¹⁷ Neštátne školy s vysokým podielom ZvR existujú, sú však výnimkou (N = 4). Treba však spomenúť aj to, že najmä v prípadoch, kedy je v obci škôl viac nastávajú situácie kedy sú ZvR koncentrovaní na jednej (väčšinou štátnej škole) a na zvyšných školách je ich zlomok bez ohľadu na to, kto ich zriaďuje.

Na systémovej úrovni nepozorujeme zvýšený výskyt škôl v riziku v obciach, kde sú aj neštátni zriaďovatelia.¹⁸ Neznamená to však, že sa nevyskytujú obce, kde napríklad práve súkromné alebo cirkevné školy majú výrazne nižší podiel ZvR ako štátne školy. Môže to byť spôsobené aj tým, že aj v obciach kde sú len štátne školy sa vyskytujú školy s koncentráciou ZvR, najmä v obciach kde je počet škôl do 5 výrazne dominujú štátne školy.

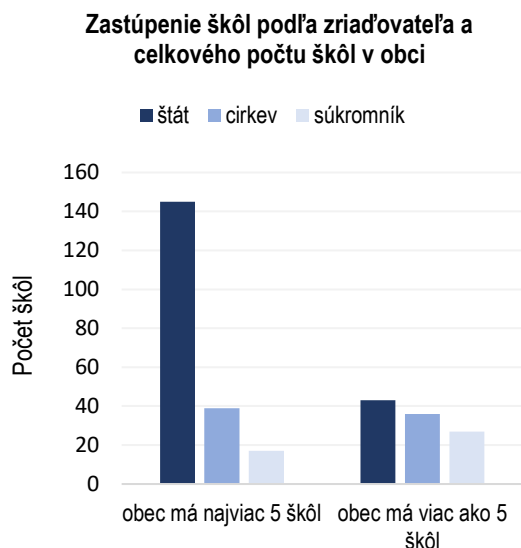
¹⁶ Ktorí sa vzdelávajú v bežných triedach.

¹⁷ Priemer po vylúčení outlierov pre súkromné a cirkevné školy.

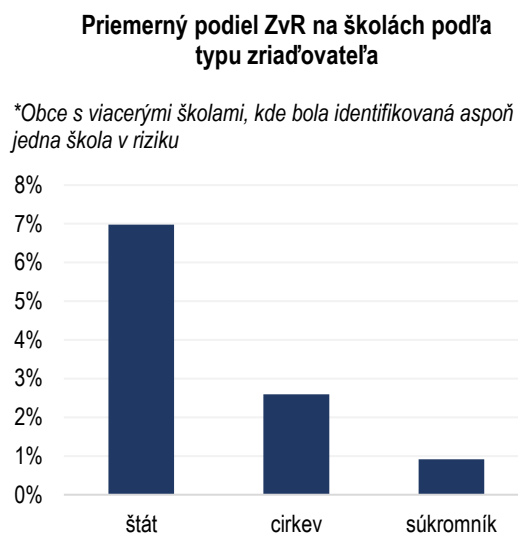
¹⁸ Podiel obcí, v ktorých sme identifikovali školu v riziku je porovnateľný v obciach s len štátnymi zriaďovateľmi (45 %) s obcami v ktorých sú aj neštátni zriaďovatelia (44 %). Rozdiel nie je štatisticky významný ($p = 0,896$).

Súkromné a cirkevné školy sú častejšie vo obciach s väčším počtom škôl. Rozdiel medzi štátnymi a neštátnymi školami je aj v tom, kde sa vyskytujú. Cirkevní a súkromní zriaďovatelia majú väčší podiel svojich škôl v obciach s viacerými školami. Veľmi veľa obcí má len jednu ZŠ, v týchto obciach je takmer výlučne zriaďovateľom štát (98 %). Obce, kde je viacero škôl sme rozdelili do 2 kategórií podľa počtu škôl (maximálne 5 a nad 5). Najmä v prípade súkromných zriaďovateľov sú tieto školy skôr v obciach s viac ako 5 školami.

Graf 2: Porovnanie rozdielneho zastúpenia zriaďovateľov podľa celkového počtu škôl v obci.

Graf 3: Rozdielne podiely ZvR na školách podľa typu zriaďovateľa.

Zdroj: vlastné spracovanie

4 Krok 2: Podmienky a výsledky vzdelávania v školách v riziku

Cieľom kroku 2 je bližšie sa pozrieť na situáciu v identifikovaných školách v riziku. Skupiny podobných škôl sme definovali v [tabuľke 4](#). V nasledujúcich častiach uvádzame porovnanie jednotlivých skupín z hľadiska vstupov, procesu a výsledkov vzdelávania. Porovnanie uvádzame aj voči školám mimo rizika a sumárne ako priemer za všetky školy v riziku.

Identifikované školy sa líšia od nerizikových vo viacerých ukazovateľoch, na ktoré majú len malý dosah. Prváci prichádzajúci do prvého ročníka výrazne menej navštevovali predprimárne vzdelávanie. Polovica žiakov nenavštevuje ŠKD, majú výrazne horšiu dochádzku. Na druhom stupni majú rizikové školy problém zabezpečiť rovnakú odbornosť vyučovania. O vzdelávacom procese poskytujú administratívne dáta málo informácií preto nie je možné posúdiť do akej miery školy pracujú so zvýšenými nárokmi svojich žiakov. Faktom ostáva, že žiaci z rizikových škôl dosahujú horšie výsledky. Vo väčšej miere predčasne ukončujú dochádzku, dosahujú horšie výsledky v T9 a hlásia sa menej do maturitných odborov.

4.1 Školy v riziku majú iné vstupy ako školy mimo rizika, najmä zaškolenosť nastupujúcich prvákov v predprimárnom vzdelávaní je výrazne nižšia

Školy pracujú s rozdielnymi vstupmi. Miera pripravenosti žiakov, ktorí prichádzajú do prvého ročníka sa výrazne líši. Čím je na škole vyšší podiel ZvR tým menšia časť prvákov navštevovala predprimárne vzdelávanie. Kým v školách mimo rizika navštevovala MŠ drvivá väčšina prvákov MŠ viac ako jeden rok, školy v riziku výrazne zaostávajú. Skupina, kde je zaškolenosť porovnateľná so školami mimo rizika je skupina škôl EK2_1 – školy, ktoré majú podiel ZvR do 20 %, v riziku sú preto lebo evidujeme nerovnomerné rozdelenie medzi triedami alebo pracoviskami školy. V skupinách EK2 je zaškolenosť navzájom podobná, výrazný prepád je opäť pri školách v skupinách EK3, kde je podiel ZvR nad 70 %. Výrazný je aj rozdiel medzi dĺžkou zaškolenosti. Kým v školách mimo rizika takmer všetci žiaci navštevovali MŠ, pri školách v riziku vidíme výrazne nižšiu účasť detí v MŠ trvajúcu 3 roky. Práve pre deti zo slabších sociálnych pomerov môže účasť na predprimárnom vzdelávaní

predstavovať výrazný benefit a naopak neúčasť vytvára významnú bariéru pre neskorší školský úspech. Školy majú minimálne možnosti ovplyvniť to, ako zaškolené deti do nich prichádzajú a musia vynaložiť omnoho viac námahy aby dosahovali porovnateľné výsledky ako školy, do ktorých prichádzajú zaškolené deti.

Na druhom stupni je odbornosť vyučovania takmer vo všetkých kategóriách nižšia, na prvom stupni je porovnateľná so školami mimo rizika. Výnimkou je skupina škôl EK3_1 (podiel ZvR nad 70 %, vyučovací jazyk maďarský), kde je odbornosť na prvom stupni výrazne nižšia. Podiel hodín vyučovaných odborne je na druhom stupni celkovo nižší oproti prvému a rozdiel v školách v riziku je väčší. Vyššia odbornosť je v skupine EK2_1, kde je podiel ZvR do 20 %, naopak najnižší podiel hodín vyučovaných odborne je v školách kde je vyšší podiel ZvR.

Z hľadiska počtu učiteľov sú na tom niektoré školy v riziku mierne lepšie. Vo všeobecnosti je stav porovnateľný.¹⁹ Na prvom stupni pripadne na 100 žiakov približne o 1-1,5 úväzku v školách, ktoré sú jedinou školou v obci s vyučovacím jazykom maďarským (EK2_2 a EK3_1) a tie, ktoré sú jedinou školou v obci a sú nepľnoorganizované (EK2_3, EK3_2). Na druhom stupni najviac učiteľov na 100 žiakov pripadá v školách s maďarským vyučovacím jazykom (EK2_2, EK2_6 a EK3_1), opäť približne o 1-1,5 úväzku.

Pedagogických asistentov je na školách v riziku viac. Členov školského podporného tímu je približne rovnako. V priemere na 100 žiakov pripadá o 0,8 úväzku PA viac. Najlepšie sú na tom nepľnoorganizované slovenské školy. Úväzky členov podporných tímov sú veľmi podobné naprieč všetkými skupinami.

Tabuľka 6: Porovnanie medzi skupinami škôl v riziku a mimo rizika pre indikátory charakterizujúce vstupy vzdelávania

Typ	Počet škôl	Prváci zaškolení v MŠ aspoň 2 roky	Prváci zaškolení v MŠ aspoň 3 roky	Odbornosť vyučovania		Počet učiteľov na 100 žiakov		Počet PA na 100 žiakov	Počet ŠPT na 100 žiakov
				1. stupeň	2. stupeň	1. stupeň	2. stupeň		
mimo rizika	1599	87%	80%	95%	87%	7,2	8,0	1,1	0,3
EK2_1	51	79%	72%	95%	88%	6,9	7,9	1,3	0,4
EK2_2	29	66%	49%	96%	73%	8,7	8,9	1,2	0,0
EK2_3	68	54%	38%	93%		8,1		2,6	0,2
EK2_4	63	66%	51%	95%	82%	7,1	8,0	1,8	0,4
EK2_5	45	48%	33%	93%	76%	7,3	8,3	1,9	0,5
EK2_6	17	56%	44%	96%	78%	7,6	9,0	0,9	0,1
EK2_7	36	65%	54%	95%	83%	7,0	7,9	1,8	0,5
EK3_1	33	41%	19%	85%	80%	8,3	9,6	2,0	0,1
EK3_2	68	41%	22%	91%		8,1		2,4	0,3
EK3_3	58	31%	16%	92%	78%	6,1	6,9	1,5	0,3
priemer spolu	468	54%	39%	93%	81%	7,5	7,9	1,9	0,3

Zdroj: vlastné spracovanie

4.2 Žiaci v rizikových školách vymeškávajú viac, častejšie opakujú ročník a omnoho menej navštevujú ŠKD

Výrazné rozdiely medzi školami sú aj v procesných indikátoroch. Avšak na základe administratívnych dát je možné popísať vzdelávací proces iba veľmi limitovane. Nie je možné odsledovať množstvo vecí, ktoré sa

¹⁹ Počet žiakov je uvedený len pre všetky triedy ZŠ, pričom počet úväzkov učiteľov aj podporného personálu je uvádzaný pre celú kmeňovú školu so všetkými zložkami. V tomto prepočte do počtu žiakov rátame všetkých žiakov (aj žiakov špeciálnych tried) keďže počet úväzkov je pre celú školu. V prípade prepočtu učiteľov a PA na 100 žiakov boli z priemeru vylúčené školy s extrémnymi hodnotami, ktoré nepovažujeme za spoľahlivé. Podrobnejšie [Príloha 4](#).

počas vyučovacieho procesu dejú a zásadne vplývajú na vzdelávacie výsledky. Napríklad spôsoby výučby, mieru individualizovanej podpory pre učiacich sa, klímu školy, mieru spolupráce medzi pedagógmi a mnoho ďalších. Kým vstupy sa do veľkej miery dali merať cez kvantitatívne ukazovatele, tu informácie chýbajú. Zaradili sme sem indikátory, ktoré síce hovoria o tom, ako veľa sa žiaci učia, ale do veľkej miery sú opäť determinované podmienkami mimo školy (najmä účasť v ŠKD a absencie).

Nepomer medzi identifikovanými a ostatnými školami evidujeme v podiele žiakov navštevujúcich ŠKD. V priemere navštevuje ŠKD zhruba polovica žiakov škôl v riziku, pričom v školách mimo rizika je to až 80 %. V školách s vysokým podielom ZvR navštevuje ŠKD iba necelá tretina žiakov. O niečo lepšie sú na tom školy s vyučovacím jazykom maďarským a školy s podielom ZvR do 20 %.

Dochádzka žiakov je vo všetkých skupinách výrazne horšia. Druhostupniari majú výrazne viac neospravedlnených hodín²⁰. Žiaci v priemere dosahujú takmer dvojnásobok vymeškaných hodín oproti školám mimo rizika. Veľké rozdiely medzi skupinami škôl sú v počte neospravedlnených hodín. Vo všetkých skupinách dosahujú žiaci násobne vyšší priemerný počet neospravedlnených hodín, vo väčšine skupín viac ako 10 – násobok. Výrazne horšie sú na tom školy s vyučovacím jazykom maďarským (EK2_2, EK2_6, EK3_1) a plnoorganizované slovenské školy, ktoré sú jedinou školou v obci (EK2_5 a EK3_1). Počet neospravedlnených hodín je výrazne vyšší na druhom stupni v porovnaní s prvým.

Vo všetkých skupinách škôl v riziku opakuje ročník²¹ výrazne viac žiakov oproti školám mimo rizika. Problém je ešte výraznejší pri prvácoch, čo môže súvisieť aj s výrazne nižšou zaškolenosťou popísanou v predošlej podkapitole. Výrazne vyšší podiel žiakov opakujúcich ročník je v skupinách EK2_2 a EK3_1, sú to školy s vyučovacím jazykom maďarským a sú jedinými v obci. Pri opakujúcich prvácoch majú výrazne vyššie podiely aj skupiny EK2_3 a EK3_2 - neplnoorganizované školy, ktoré sú jedinou školou v obci.

Tabuľka 7: Porovnanie medzi skupinami škôl v riziku a mimo rizika pre indikátory charakterizujúce proces vzdelávania

Typ	Počet škôl	Účasť v ŠKD	Vymeškané hodiny		Vymeškané hodiny - neospravedlnené		Podiel prvákov, ktorí opakujú ročník	Podiel žiakov opakujúcich ročník	
			1.stupeň	2.stupeň	1.stupeň	2.stupeň		1.stupeň	2.stupeň
mimo rizika	1599	78,1%	104	121	0,7	1,8	1,8%	0,9%	0,7%
EK2_1	51	68,7%	140	169	3,9	8,2	6,1%	3,0%	2,5%
EK2_2	29	73,3%	185	188	10,3	20,4	19,2%	15,1%	4,7%
EK2_3	68	50,8%	165		7,5		18,7%	8,0%	
EK2_4	63	52,1%	179	210	7,0	9,8	12,0%	6,3%	4,2%
EK2_5	45	39,1%	196	215	10,4	18,2	13,7%	7,3%	5,3%
EK2_6	17	63,2%	219	238	15,1	17,1	11,5%	9,2%	5,2%
EK2_7	36	62,1%	185	199	7,2	13,0	7,2%	4,5%	3,6%
EK3_1	33	61,3%	196	270	17,4	32,6	25,1%	18,5%	6,5%
EK3_2	68	35,0%	175		8,5		18,9%	11,3%	
EK3_3	58	27,7%	218	270	17,1	24,9	13,6%	9,1%	5,2%
priemer spolu	468	50,1%	182	217	9,7	15,4	14,7%	8,7%	4,3%

Zdroj: vlastné spracovanie

4.3 Horšie vstupy a procesné ukazovatele v školách v riziku sa prejavujú na horších vzdelávacích výsledkoch

Zhoršené výsledky vzdelávania v školách v riziku sú logickým vyústením predchádzajúcich ukazovateľov. Najmä výrazne nižšej zaškolenosti, nižšej odbornosti vyučovania, slabej dochádzky a účasti v ŠKD. Vyššia miera

²⁰ Z výpočtu boli vyradené školy s podozrivo vysokým priemerným počtom vymeškaných hodín na žiaka (v prípade vymeškaných hodnôt nad 400, v prípade neospravedlnených hodnôt nad 60). Podrobnejšie [Príloha 4](#).

²¹ Podľa §55a, ods. 7 a 8 Zákona 245/2008 Z. z., platného pre obdobie v ktorom analyzujeme dáta, opakuje ročník počas plnenia povinnej školskej dochádzky žiak, ktorý na konci druhého polroka neprospeš z viac ako dvoch vyučovacích predmetov, alebo ktorý po komisionálnej skúške z vyučovacieho predmetu neprospeš alebo žiak, ktorého nebolo možné zo závažných zdravotných dôvodov hodnotiť ani v náhradnom termíne.

opakovania ročníka zase významne ovplyvňuje možnosti dokončiť základné vzdelanie, a tým aj možné ďalšie vzdelávanie. Vzdelávací systém očividne nedokáže pracovať s rozdielnymi podmienkami žiakov a škôl, ktoré navštevujú.

Predčasné ukončovanie školskej dochádzky rastie s podielom ZvR v školách. Najvyšší podiel je opäť v skupine EK3_3 (podiel ZvR nad 70 %, vyučovací jazyk slovenský). Je alarmujúce, že sú v systéme aj žiaci, ktorí ukončujú školskú dochádzku predčasne už na prvom stupni.

V testovaní⁹²² takmer vo všetkých skupinách dosahujú žiaci škôl v riziku v priemere úspešnosť v rozmedzí 20 % - 40 %, teda výrazne menej ako je priemer za školy mimo rizika (53 %). Mierne lepšie výsledky dosahujú skupiny škôl s nižším podielom ZvR (podiel ZvR do 45 %, skupiny EK2_1 a EK2_4). Nižšia účasť v testovaní 9 je výraznejšia v skupinách škôl s najvyšším podielom žiakov predčasne ukončujúcich školskú dochádzku (PUŠD). Podiel deviatkov v maturitných odboroch kopíruje trendy v predošlých ukazovateľoch. V školách s podielom ZvR nad 70 % nastupuje do prvého ročníka maturitného odboru len necelá štvrtina žiakov. V školách mimo rizika sú to štyria z piatich žiakov.

Tabuľka 8: Porovnanie medzi skupinami škôl v riziku a mimo rizika pre indikátory charakterizujúce výsledky vzdelávania

Typ	Počet škôl	Podiel žiakov PUŠD		Účasť v T9	Prospech školy v T9 (%)	Podiel deviatkov v maturitných odboroch
		1.stupeň	2.stupeň			
mimo rizika	1599	0,1%	0,5%	99%	53%	81%
EK2_1	51	0,3%	2,5%	96%	44%	67%
EK2_2	29	0,6%	1,8%	95%	30%	43%
EK2_3	68	0,8%				
EK2_4	63	0,1%	3,5%	95%	40%	59%
EK2_5	45	0,2%	5,5%	92%	30%	41%
EK2_6	17	0,2%	4,0%	92%	38%	40%
EK2_7	36	0,4%	4,4%	97%	38%	57%
EK3_1	33	0,4%	6,2%	94%	21%	23%
EK3_2	68	0,6%				
EK3_3	58	0,2%	7,2%	93%	22%	24%
priemer spolu	468	0,4%	4,5%	94%	34%	48%

Zdroj: vlastné spracovanie

²² Analyzujeme výsledky za testovanie z matematiky, nakoľko sú porovnateľné bez ohľadu na vyučovací jazyk.

5 Limity analýzy a overenie zvoleného prístupu

Jedným z limitov monitorovania je fakt, že administratívne údaje neobsahujú informácie o etnicite žiakov. Preto sme zvolený prístup porovnali s informáciami z Atlasu rómskych komunít a zoznamom škôl od ÚSVRK, ktoré navštevujú žiaci z MRK. Výsledky porovnania potvrdzujú, že nami identifikované školy v riziku a školy, ktoré navštevujú žiaci z MRK sa vo veľkej miere prekrývajú.

Ďalším výrazným limitom je neexistencia dát o školských obvodoch. Jednak už pri stanovovaní školských obvodov môže dochádzať k segregáčnym praktikám (na čo školy majú minimálny vplyv). Po druhé, v prípade obcí, kde sa nenachádza škola nevieme určiť, v ktorej obci je ich spádová škola. Preto sme pre určenie referenčných podielov ZvR v obci používali kombináciu trvalého pobytu žiakov a sídla školy, ktorú navštevujú (v prípade, že v ich obci škola nie je). Môže to spôsobiť určité skreslenie najmä v prípade, že do obce so školou dochádza veľká skupina žiakov, ktorá sa výrazne líši podielom ZvR od žiakov s trvalým pobytom v obci kde škola sídli. Pri porovnaní s tým ak by sme brali do úvahy len trvalý pobyt žiakov, aby sme eliminovali toto skreslenie, sme identifikovali 10 škôl, kde pravdepodobne nesprávne odhadujeme mieru rizika segregácie - podhodnotili sme ju. Vzhľadom na počet škôl a možnosti, ktoré máme na základe dostupných dát tento výsledok považujeme za uspokojivý. Zvolený prístup je skôr konzervatívny v zmysle, že mieru rizika skôr podhodnotí ako nadhodnotí a identifikovaných skreslených prípadov je minimum. Treba povedať, že prístup kedy by sme brali do úvahy len žiakov s trvalým pobytom v obci kde sídli škola prináša tiež skreslenie pretože by sme vylúčili množstvo žiakov z malých obcí. V budúcnosti bude preto potrebné analyzovať aj školské obvody. Týmito údajmi by ministerstvo malo disponovať aj podľa zákona.

Limitom sú aj samotné informácie o trvalom pobyte, ktoré sa nie vždy zhodujú s reálnym pobytom žiakov. V prípade kedy majú uvedenú informáciu o prechodnom pobyte používame tú. S najväčšou pravdepodobnosťou však existuje skupina žiakov, kde jednoducho nemáme k dispozícii správnu informáciu. Podľa odhadu Inštitútu finančnej politiky z roku 2019 je mimo obce svojho trvalého pobytu aktívnych približne 10 % obyvateľov SR (13), v prípade žiakov sa pod aktivitou rozumie obec kde navštevujú školu. Nevieme presne aký je tento podiel v prípade žiakov vo veku základnej školy a odhad tiež nerozlišuje kedy sa jedná o denné dochádzanie do školy z blízkej obce a kedy o skutočne odlišné miesto reálneho pobytu. Z hľadiska našej analýzy je problematický len druhý prípad, odhad 10 % preto považujeme za hornú hranicu možnej odchýlky.

Štvrtým výrazným limitom sú chýbajúce kvalitatívne údaje o školách. Nevieme preto monitorovať ich situáciu komplexne a nevieme monitorovať všetky segregáčne praktiky, ktoré sa v praxi vyskytujú (napríklad žiaci sediaci v zadných laviciach, oddelené vchody či stravovanie a pod.). Aj z hľadiska analyzovania vstupov, procesu a výsledkov vzdelávania, vieme len limitovane popísať aké podmienky školy majú a ako s nimi dokážu pracovať. Najmenej informácii máme o vyučovacom procese a ukazovateľoch, ktoré ho ovplyvňujú, preto ho v porovnaní so vstupmi a výstupmi vieme zhodnotiť veľmi obmedzene. Zber takýchto dát v budúcnosti by bol určite prínosom.

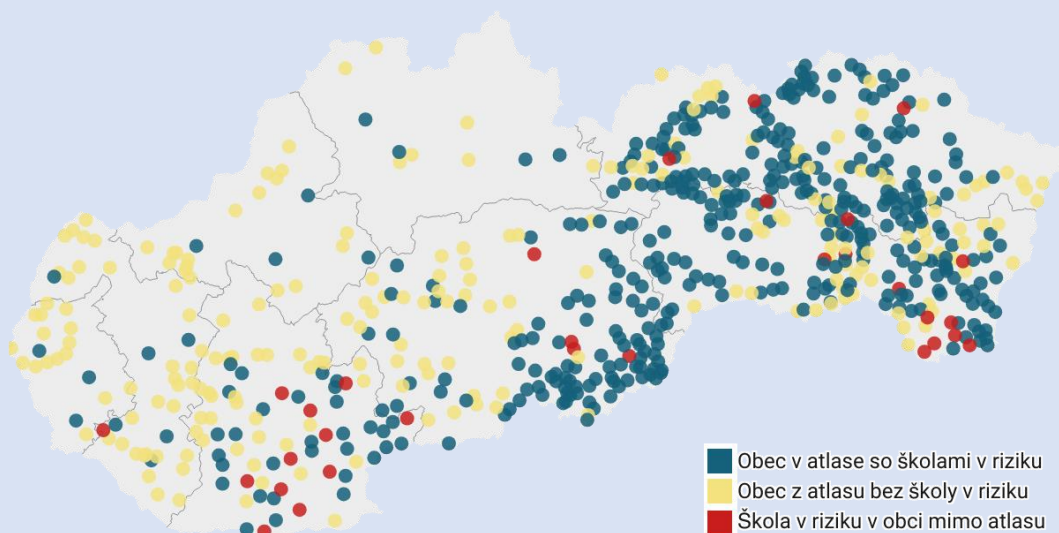
Box č. 1: Porovnanie škôl s Atlasom rómskych komunít 2019

Keďže primárnym cieľom monitorovania je sledovať segregáciu voči rómskym komunitám, porovnali sme identifikované školy s Atlasom rómskych komunít 2019 (ďalej atlas). Výsledky naznačujú, že zvolená definícia skupiny žiakov v riziku, ktorá je založená na tzv. „proxy“ indikátoroch, vo väčšine prípadov zodpovedá školám, kde sa vzdelávajú žiaci z rómskych komunít. Školy, ktoré navštevujú žiaci z MRK nemusia byť priamo v obci danej komunity. Pri zbere údajov pre atlas, boli zozbierané údaje aj o ZŠ, ktoré navštevujú žiaci pochádzajúci z MRK.²³ Nad rámec tohto zoznamu sme ešte pre každú školu vypočítali približný očakávaný podiel žiakov z MRK, podľa obce ich trvalého bydliska.²⁴ Tento je len odhadom nakoľko podiel obyvateľov v MRK je pre celú populáciu, nie len pre vek 6 - 15 a jedná sa len o pravdepodobnosť, že daný žiak je z MRK. Primárne sme identifikované školy porovnávali so zoznamom škôl, ktoré navštevujú žiaci z MRK. V obrázku sa pod obcou v atlase myslí obec, v ktorej je škola, ktorú navštevujú žiaci z MRK podľa zoznamu od ÚSVRK.

Takmer všetky identifikované školy sú zároveň školami, ktoré navštevujú žiaci z MRK (spolu 424 škôl). Školy, ktoré sú v zozname ale neidentifikovali sme ich ako rizikové (339 škôl) sú väčšinou v oblastiach, kde MRK netvorí takú veľkú časť obyvateľov. Podľa odhadnutého podielu MRK v škole je ich priemerný podiel 14 %. Malá časť škôl (54) má odhadovaný podiel žiakov MRK viac ako 20 %, a len 4 školy majú odhadovaný podiel MRK viac ako 40 % (žiadna nemá viac ako 60 %). Necelá polovica z týchto škôl je v obciach, ktoré majú viac škôl a v danej obci sme identifikovali inú školu s koncentráciou. Zvyšné rozdiely môžu byť spôsobené nepresnosťou dát a tým, že odhadovaný podiel na škole je len približný a nezohľadňuje vekovú štruktúru príslušnú pre ZŠ, týka sa to minimálneho počtu škôl a presnosť identifikovania škôl na základe nami zvolených proxy indikátorov považujeme za vysokú.

Existuje malá skupina škôl, ktoré sú mimo zoznamu škôl pre MRK, a identifikovali sme ich v kroku 1 na základe vysokého podielu ZvR (spolu 44). Z nich je takmer polovica v obci s MRK, zvyšok sú školy mimo obcí s MRK, takmer všetky na základe očakávaného podielu navštevujú nejakí žiaci z MRK. Takýchto škôl je z celkového počtu identifikovaných škôl minimum.

Obrázok 3: Porovnanie škôl identifikovaných v kroku 1 s obcami v Atlase rómskych komunít

Created with Datawrapper

²³ Zdroj dát ÚSVRK (2019) Interné údaje. Počet kmeňových škôl v zozname od ÚSVRK je 763.

²⁴ Pre každého žiaka sa berie podiel obyvateľov z MRK v obci jeho trvalého pobytu ako pravdepodobnosť, že daný žiak je z MRK. Očakávaný podiel pre školu sa počíta ako priemer všetkých pravdepodobností.

6 Zhrnutie najdôležitejších výsledkov

Najdôležitejšie zistenia o počte a základných charakteristikách škôl, ktoré sme identifikovali ako školy s rizikom segregácie uvádzame v bodoch:

- **Na základe kroku 1 sme identifikovali viac ako pätinu základných škôl ako rizikové** – 468 z celkového počtu 2067.
- **Veľký počet z identifikovaných škôl (356) je zároveň jedinou školou v obci.** Nedokážeme hlbšie identifikovať, nakoľko je skladba škôl dôsledkom rezidenčnej segregácie a nakoľko možnosťou voľby zákonných zástupcov alebo stanovených školských obvodov – prelínajú sa dôvody EK2 (zmiešané prostredie) a EK3 (školská segregácia spojená s rezidenčnou).
- **Zo skupiny škôl v riziku, ktoré sú zároveň jedinou školou v obci evidujeme v 21 % nejaký typ nerovnomerného rozdelenia týchto žiakov.** Aj v prípade, že škola je jedinou školou v obci a teda má obmedzené možnosti ako ovplyvniť skladbu žiakov, nemalo by v rámci nej dochádzať k nerovnomernému rozdeleniu ZvR medzi pracoviskami alebo paralelnými triedami v ročníku.
- **Školy, ktoré sa nachádzajú v obciach s viacerými školami je vyšší podiel ZvR dôsledkom nerovnomerného rozdelenia žiakov medzi školami.** Takmer všetky tieto školy sú v obciach, kde je podiel ZvR menší ako 70 % (väčšina má dokonca podiel v obci menší ako 40 %). Typologicky sa nachádzajú v situácii EK2, odstránenie tohto nerovnomerného rozdelenia si vyžaduje zapojenie všetkých škôl v daných obciach (aj ak nie sú identifikované ako rizikové) a viacerých aktérov na úrovni obce. Tieto školy sa nachádzajú v 82 obciach.
- **Väčšina identifikovaných škôl (424) je totožných so školami, ktoré navštevujú žiaci z MRK alebo sa nachádzajú v obciach s MRK.** Toto pozorovanie je veľmi dôležité nakoľko identifikujeme žiakov na základe proxy premenných (sociálne znevýhodnené prostredie, hmotná núdza, rómsky jazyk uvedený ako jeden z materinských). Potvrzuje sa, že aj táto približná identifikácia cieľovej skupiny je dobrým ukazovateľom.
- **Väčšina ZvR je koncentrovaná v školách, ktoré sme identifikovali ako rizikové** – až 83 %, pričom v priemere tvoria viac ako polovicu žiakov týchto škôl.
- Z hľadiska vstupov, procesov a výsledkov vzdelávania sú vo všetkých troch aspektoch medzi školami v riziku a mimo rizika rozdiely. Zhoršené výsledky v školách v riziku možno do veľkej miery chápať aj ako dôsledok náročnejších vstupov a limitovanom dosahu škôl na niektoré procesné indikátory.
- **Prváci nastupujúci do škôl v riziku navštevujú MŠ v menšej miere a kratšie obdobie ako ich rovesníci v školách mimo rizika.** Dĺžka a miera zaškolenosti je najnižšia v skupinách škôl s podielom ZvR nad 70 %. Aspoň dva roky v MŠ absolvovala menej ako polovica detí a aspoň 3 roky menej ako pätina. Pre porovnanie v školách mimo rizika navštevuje MŠ aspoň 3 roky 80 % detí. **Nižšia je aj odbornosť²⁵ vyučovania na školách, najmä na druhom stupni.**
- **Z hľadiska počtu učiteľov sú na tom niektoré skupiny škôl v riziku mierne lepšie.** Školy s vyučovacím jazykom maďarským majú približne o 1 – 1,5 úväzku učiteľa na 100 žiakov viac pre oba stupne. Pedagogických asistentov je viac v slovenských plnoorganizovaných školách a v školách, ktoré sú v obciach s viacerými školami, približne o 0,5 – 1 úväzku na 100 žiakov.
- **Školy v riziku majú mierne viac pedagogických asistentov, úväzky školského podporného tímu sú porovnateľné so školami mimo rizika.** Školy v riziku majú približne o 0,8 úväzku PA na 100 žiakov viac. Otázne je nakoľko je aktuálna personálna situácia celkovo postačujúca, v školách v riziku pripadá na 100 žiakov 1,9 úväzku pedagogického asistenta.²⁶
- **O vzdelávacom procese a o tom ako školy pracujú so žiakmi máme len veľmi limitované informácie. Máme k dispozícii dáta o dochádzke a účasti v ŠKD, kde žiaci na školách v riziku výrazne zaostávajú.** Žiaci v identifikovaných školách vymeškávajú približne dvojnásobok hodín v porovnaní s ostatnými školami. Počet neospravedlnených hodín je vo viacerých skupinách viac ako 10 - násobný. Školy majú limitované

²⁵ Odbornosť sa meria ako podiel hodín vyučovaných odborne.

²⁶ Uvedené údaje sú za šk. rok 2022 / 2023, odvtedy došlo k výraznému navýšeniu úväzkov pedagogických asistentov, pričom podiel žiakov zo SZP je jeden z faktorov, kedy škola môže žiadať o ich vyšší počet.

možnosti na zlepšenie dochádzky žiakov a neúčast' na vyučovaní sa prirodzene odráža na horších vzdelávacích výsledkoch.

- **Školy v riziku nechávajú žiakov opakovať ročník vo výrazne vyššej miere. Najvýraznejší je rozdiel pri opakujúcich prvákoch**, v niektorých skupinách opakuje prvý ročník každý piaty žiak. Podiel žiakov opakujúcich ročník je výrazne vyšší pre všetky skupiny rizikových škôl. Viac opakujú ročník žiaci na prvom stupni ako na druhom. Sčasti môže byť tento fenomén dôsledkom nižšej zaškolenosti. Zhoršené výsledky žiakov z rizikových škôl naznačujú, že tento nástroj pravdepodobne nie je efektívny a školský systém nedokáže žiakov dostatočne podporovať, aby zvládli požadované učivo.
- **Výrazne horšie výsledky v testovaní 9, vyššia miera predčasného ukončovania dochádzky a nižší podiel deviatakov nastupujúcich do maturitných odborov sú prirodzeným vyústením predchádzajúcich ukazovateľov.** Podľa očakávania je prepád vo výsledkových ukazovateľoch najväčší v školách s podielom žiakov v riziku nad 70 %.
- Podiel žiakov ukončujúcich predčasne školskú dochádzku je v niektorých skupinách viac ako 10-násobný oproti školám mimo rizika. **Je alarmujúce, že v každej skupine sú žiaci, ktorí ukončujú povinnú školskú dochádzku už na prvom stupni.**
- **V testovaní 9** takmer vo všetkých skupinách dosahujú žiaci škôl v riziku priemernú **úspešnosť v rozmedzí 20 % - 40 %, priemer škôl mimo rizika je 53 %.**
- V školách s podielom ZvR nad 70 % nastupuje **do prvého ročníka maturitného odboru len necelá štvrtina žiakov.** V školách mimo rizika sú to štyria z piatich žiakov.

Použitá literatúra

1. MŠVVaŠ SR. *Metodická príručka desegregácie vo výchove a vzdelávaní*. [Online] 2023. <https://www.minedu.sk/data/att/71e/30599.332e7e.pdf>.
2. MŠVVaM SR. *Koncept monitorovania rizika segregácie*. [Online] 2023. <https://www.minedu.sk/data/att/bb6/31367.919ac1.pdf>.
3. Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, §2 ods. ah) a aj). [Online] <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/>.
4. Schindler Rangvid, Beatrice. School Choice, Universal Vouchers and Native Flight from Local Schools. 2010, Zv. 3, 26, s. 319-335.
5. Card, David, Mas, Alexandre a Rothstein, Jesse. Tipping and the Dynamics of Segregation. *The Quarterly Journal of Economics*. 2008, Zv. 123, 1, s. 177-218.
6. Kollmann, Trevor, Marsiglio, Simone a Suardi, Sandy. Racial segregation in the United States since the Great Depression: A dynamic segregation approach. *Journal of Housing Economics*. 2018, 40, s. 95-116.
7. PAQresearch. *Desegregace.cz*. [Online] <https://www.paqresearch.cz/post/desegregace>.
8. Hall, Renáta, a iní. *Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum*. Bratislava : MESA10, 2019.
9. Logan, John R a Stults, Brian J. *The Persistence of Segregation in the Metropolis: New Findings from the 2010 Census*. [Online] 2011. <https://s4.ad.brown.edu/Projects/Diversity/data/report/report2.pdf>.
10. Zákon č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 8 ods. 1-3. [Online]
11. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 3 písmeno c) . [Online]
12. Mezzanotte, Cecilia a Calvel, Claire. *Indicators of inclusion in education: A framework for analysis*. [Online] 2023. [https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2023\)15/en/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2023)15/en/pdf) .
13. Harvan, Peter, Mesároš, Tomáš a Paur, Dušan. Koľko je na slovensku cépečkárov? *Inštitút finančnej politiky*. 2019, 5.
14. OECD. Balancing School Choice and Equity: An International Perspective Based on Pisa, Annex A. [Online] 2019.
15. Menendian, Stephen a Gambhir, Samir. *Racial Segregation in the San Francisco Bay Area, Part 3*. [Online] 2019. <https://belonging.berkeley.edu/racial-segregation-san-francisco-bay-area-part-3>.

PRÍLOHY

Príloha 1

Index odlišnosti (14)

Index odlišnosti je jedným zo štandardne používaných indexov na meranie rovnovážneho zastúpenia dvoch skupín medzi jednotlivými jednotkami. Nadobúda hodnoty od 0 (rovnovážne zastúpenie medzi jednotkami) po 1 (úplne nevyvážené zastúpenie). Napríklad ak z celkového počtu žiakov zo skupiny B je v každej triede rovnaká časť index bude mať hodnotu 0. Naopak ak z budú všetci v jednej triede a v ostatných triedach budú len žiaci zo skupiny A index bude mať hodnotu 1.

Počíta sa ako:

$$D = \frac{1}{2} \sum_{j=1}^J \left| \frac{n_j^a}{N^a} - \frac{n_j^b}{N^b} \right|$$

Kde:

J – označuje počet jednotiek (napríklad počet tried v ročníku)

N^a , N^b – počet žiakov skupiny A (resp. B) v škole

n_j^a , n_j^b – počet žiakov skupiny A (resp. B) v jednotke j (napríklad triede)

Hodnoty indexu do 0,3 znamenajú pomerne vyvážené zastúpenie skupín v triedach (15). Školy, ktoré túto hranicu prekročia považujeme za školy, kde je v zložení tried výrazný rozdiel.

a) Výpočet indexu medzi paralelnými triedami v ročníku

Index počítame zvlášť pre každý ročník, v ktorom sú na danej škole aspoň dve triedy. Výsledná hodnota indexu pre školu je počtom vážený priemer indexov za jednotlivé ročníky.

Index počítame pre triedy, v ktorých je minimálne 5 žiakov a ročníky, kde je minimálne 5 žiakov zo skupiny žiakov v riziku. Zároveň platí, že na škole musí byť minimálne 10 % a maximálne 90 % ZvR. Tieto obmedzenia používame preto lebo pri príliš malých počtoch žiakov nevieme hodnoty indexu spoľahlivo interpretovať. Ak je na škole, napríklad len jeden žiak zo skupiny v riziku a celkovo je v triede malý počet žiakov môže vzniknúť rozdiel v zastúpení medzi triedami, ťažko ho však interpretovať ako nevyvážené zastúpenie žiakov v škole.

b) Výpočet indexu pre elokované pracoviská

Každá organizačná zložka kmeňovej školy tvorí populáciu jednej jednotky. Rovnako ako v predošlom prípade uplatňujeme kritérium na minimálny počet žiakov v jednotke, počet žiakov v skupine v riziku a minimálny a maximálny podiel ZvR.

Príloha 2

Zoznam indikátorov, analyzovaných v kroku 2 a ich rozdelenie podľa toho, či ich považujeme za indikátor charakterizujúci vstupy, proces alebo výstupy vzdelávania.

P.č.	Indikátor	Popis	Zdroj dát	Zaradenie vstup / proces / výstup
1	Prváci zaškolení v MŠ aspoň 2 roky	Žiaci prvého ročníka (len tí, čo neopakujú ročník), ktorí aspoň dva predošlé školské roky navštevovali MŠ. (neberieme len 1 rok, nakoľko od šk. roka 2021/2022 bolo zavedené povinné predprimárne vzdelávanie).	RIS	Vstup
2	Prváci zaškolení v MŠ aspoň 3 roky	Žiaci prvého ročníka (len tí, čo neopakujú ročník), ktorí aspoň tri predošlé školské roky navštevovali MŠ.	RIS	<i>Poznámka: miera odbornosti vyučovania aj personálne zabezpečenie sa dajú vnímať aj ako indikátory popisujúce vzdelávací proces, deliaca línia v tomto prípade nie je jednoznačná. Rozhodli sme sa ich zaradiť sem nakoľko k dispozícii sú len kvantitatívne dáta, ktoré z nášho pohľadu skôr popisujú zdroje, ktoré škola má k dispozícii, a na základe ktorých vieme len málo o priebehu vzdelávacieho procesu.</i>
3	Odbornosť vyučovania	Podiel hodín vyučovaných odborne	RIS	
4	Počet učiteľov na 100 žiakov	Koľko úväzkov učiteľov pripadá na 100 žiakov školy.	RIS	
5	Počet PA na 100 žiakov	Koľko úväzkov pedagogických asistentov pripadá na 100 žiakov školy.	RIS	
6	Počet ŠPT na 100 žiakov	Koľko úväzkov členov školského podporného tímu pripadá na 100 žiakov školy.	RIS	
7	Účasť v ŠKD	Podiel žiakov na 1. stupni navštevujúcich ŠKD.	RIS	
8	Vymeškané hodiny - ospravedlnené	Priemerný počet vymeškaných hodín na žiaka za školský rok (údaj ku koncu predchádzajúceho šk. roka).	CVTI	<i>Poznámka: V niektorých krajinách sa aj dochádzka považuje za výsledok vzdelávania. Keďže v našich podmienkach má škola obmedzené možnosti ako pracovať s dochádzkou žiakov, považujeme dochádzku za indikátor silne ovplyvňujúci proces vzdelávania - ak žiak nie je prítomný nemôže sa vzdelávať. Opakovanie ročníka vnímame ako nástroj, ktorý má slúžiť žiakovi, aby si lepšie osvojil dané učivo.</i>
9	Vymeškané hodiny - neospravedlnené	Priemerný počet neospravedlnených vymeškaných hodín na žiaka za školský rok (údaj ku koncu predchádzajúceho šk. roka).	CVTI	
10	Podiel prvákov, ktorí opakujú	Podiel žiakov prvého ročníka, ktorý opakujú ročník.	RIS	
11	Podiel žiakov opakujúcich ročník	Podiel zo všetkých žiakov, ktorý v danom šk. roku opakujú ročník.	RIS	
12	Podiel žiakov PUŠD	Údaj ku koncu predchádzajúceho šk. roka, podiel zo všetkých žiakov školy (v predošlom šk. roku), u ktorých evidujeme ako dôvod ukončenia dochádzky predčasné ukončenie štúdia.	RIS	
13	Účasť v T9	Podiel žiakov, ktorí sa zúčastnili na T9. Drvivá väčšina žiakov sa testovania zúčastňuje, dôvod zaradenia indikátora je najmä eliminácia tlaku na vyradovanie "slabých" žiakov z testovania.	RIS (predošlý šk. rok), NIVAM	<i>Poznámka: všetky zvolené indikátory hovoria o tom s akou mierou úspechu žiaci absolvujú ZŠ. V prípade účasti v T9 tento indikátor uvádzame najmä ako doplnkový k priemernej úspešnosti.</i>
14	Prospech školy v T9	Priemerný prospech školy v T9, uvádzame v %		
15	Podiel deviatakov, v maturitných odboroch	Údaj ku koncu predchádzajúceho šk. roka. Podiel zo všetkých deviatakov, ktorí v aktuálnom školskom roku nastúpili do maturitného odboru.	RIS	

Zdroj: vlastné spracovanie

Príloha 3

Výsledky identifikácie rizikových škôl v kroku 1 podľa typu segregáčnej situácie v tabuľkovej forme.

Tabuľka 9 – Počet škôl podľa typu segregáčnej situácie

Typ situácie	Popis	Počet škôl
EK2	v obci je len jedna škola, žiaci sú v triedach rovnomerne rozdelení	67
	v obci je len jedna škola, škola má buď výrazne vyšší podiel ZvR ako je ich podiel v obci alebo sú žiaci sú nerovnomerne rozdelení v triedach	224 ^{*27}
	obec má viac ako 20 % ZvR, je v nej viacero škôl, škola nemá väčší podiel ako obec, žiaci sú rovnomerne v triedach	10
	v obci je viacero škôl, škola je buď s koncentráciou alebo sú žiaci nerovnomerne rozdelení v triedach	98 ^{*28}
EK3	škola v obci s podielom ZvR nad 70%, žiaci sú rovnomerne rozdelení	65
	škola v obci s podielom ZvR nad 70%, žiaci sú nerovnomerne rozdelení	4 *
SPOLU		468

Zdroj: vlastné spracovanie

²⁷ Podskupinu 221 škôl ešte môžeme rozdeliť podľa toho, či je na škole výrazne vyšší podiel ZvR ako v obci (154 škôl), žiaci sú nerovnomerne rozdelení medzi triedami v škole (35 škôl) alebo je škola aj s vyšším podielom ZvR aj s nerovnomerným rozdelením medzi triedami (35 škôl).

²⁸ Podskupinu 97 škôl ešte môžeme rozdeliť podľa toho, či je nerovnomerné rozdelenie len v rámci školy (8 škôl), len medzi školami v obci (62 škôl) alebo aj v rámci školy aj medzi školami v obci (28 škôl).

Príloha 4

Tabuľka 10 – Počty škôl, ktoré boli vyradené z výpočtu indikátorov v kroku 2 po skupinách pre každý indikátor.

Typ	Počet učiteľov na 100 žiakov		Počet PA na 100 žiakov	Vymeškané hodiny		Vymeškané hodiny - neospravedlnené	
	1. stupeň	2. stupeň		1. stupeň	2. stupeň	1. stupeň	2. stupeň
mimo rizika	64	41	2	1	0	9	1
EK2_1	0	2	0	0	0	1	1
EK2_2	3	2	0	2	0	3	0
EK2_3	1		0	2		5	
EK2_4	0	4	0	0	2	3	4
EK2_5	1	5	0	0	2	2	3
EK2_6	1	2	0	0	0	1	1
EK2_7	0	1	0	0	0	2	0
EK3_1	0	1	0	0	0	3	0
EK3_2	3		1	1		4	
EK3_3	1	1	0	1	2	7	12

Zdroj: vlastné spracovanie

V tomto prípade sme sa rozhodli nepoužiť definíciu extrémnych hodnôt (outlierov) pomocou štandardných štatistických definícií, pretože skupiny škôl v riziku sú odlišné od omnoho väčšej skupiny škôl mimo rizika a odfiltrovali by sme veľké množstvo hodnôt, ktoré práve o tejto odlišnosti vypovedajú a interpretačne sú logické. Vyradili sme len hodnoty, ktoré sú naozaj extrémne, máme problém ich interpretovať v kontexte ostatných parametrov školy a výrazne skresľujú výsledok. Pravidlá použité pre vyradenie extrémnych hodnôt:

- Počet učiteľov na 100 žiakov: ak celkový počet úväzkov na škole je menej ako 0,5 alebo ak podiel učiteľov na 100 žiakov je viac ako 15.
- Počet pedagogických asistentov na 100 žiakov: podiel na 100 žiakov viac ako 10.
- Priemerný počet vymeškaných hodín na žiaka: priemer na žiaka viac ako 400 hodín za rok. Zodpovedá to približne 80 školským dňom, čo je takmer polovica školského roka.
- Priemerný počet neospravedlnených hodín: priemer na žiaka viac ako 60 hodín za rok. Podľa §37 ods.1 zákona 596/2003 Z. z. zákonný zástupca zanedbá starostlivosť o povinnú školskú dochádzku dieťaťa ak vynechá viac ako 60 vyučovacích hodín v príslušnom školskom roku. Považujeme za minimálne neštandardné ak nejaká škola vykazuje takýto vysoký priemerný počet neospravedlnených hodín.

PLÁN
[OBNOVY]

